

30 години педагогически факултет при Великотърновския
университет „Св. св. Кирил и Методий”
30 Years Faculty of Education of St. Cyril and St. Methodius
University of Veliko Turnovo

АКТУАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-ПРАКТИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА НА СТУДЕНТИТЕ ЗА РАБОТА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Галя Бонева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”
Педагогически факултет

Резюме. В статията се разкриват важни аспекти от професионално-практическата подготовка на студентите за работа в началното училище. В съдържанието са представени функциите на хоспитирането, на текущата и преддипломната практики и ролята им за формиране на практическата компетентност на студентите.

Keywords: students, practical preparation, primary school

В последните години в световен мащаб се забелязва увеличаване дела на самостоятелната дейност на студентите в образователния процес, което е свързано и с необходимостта от повишаване на професионално-практическата им подготовка за навлизане и упражняване на дадената професия. Все повече се осъзнава необходимостта от осигуряване на повече знания, практически умения, компетентности за успешна реализация в практиката.

Подготовката на студентите във висшето училище трябва да бъде адекватна на новите тенденции в развитието на образованието, да осъществява тясна връзка между теория и практика, да се основава на съвременните научни изследвания в педагогиката и психологията. Необходимостта от усъвършенстване на работата в това направление е свързана с разбирането на значението на практическата активност на студентите за успешна работа в училище и в още по-голяма степен в началното училище, което се явява един от най-важните училищни периоди.

Цел на разработката: да се разкрият основни характеристики на професионално-практическата подготовка на студентите – бъдещи начални учители.

Предложената система на работа се основава на продължителния труд на автора по организация и ръководство на професионално-практическата подготовка на студентите, които се подготвят за начални учители.

Педагогическият труд е особен вид труд поради сложността и спецификата при неговото реализиране. Той протича при динамични, неповторими

условия. Това създава много трудности при осъществяване на педагогическата дейност. Студентите и начинаещите учители нямат стереотипи за взаимодействие с учениците. Това в някои случаи създава бариери, когато те застанат пред класа и учениците.

Трудът на началния учител протича в сложни и динамични условия, които най-често са неповторими. Това изисква добра подготовка на студентите още по време на следването им във ВУЗ, за да бъде успешна адаптацията, а впоследствие и реализацията на учителите.

Подготовката на студентите във висшето училище се разгръща в две основни направления – теоретическо и практическо.

Първото е свързано с придобиване на теоретични знания от различни познавателни области, с овладяване на познавателни стратегии, с общото интелектуално, духовно и физическо развитие на студентите.

Второто е свързано с формирането на умения у студентите за извършване на самостоятелна практическа дейност още по време на обучението във висшето училище, а впоследствие и за упражняване на избраната професия.

По принцип в педагогическата теория и практика се приема големият образователен ефект на собствената практика за успешната работа на всеки индивид. Поради това особено важно е във висшето училище да бъдат създадени оптимални възможности за практически изяви на студентите в различни форми – урочни и извънурочни.

Същност на педагогическата практика

Понятието практика произлиза от гръцката дума *praktikos* и означава дейност, лично извяване, приложение на знанията и опита, използване на своите сили и способности (Георгиев, 1993).

Според О. Абдулина „педагогическата практика е форма на професионално обучение във висшето училище и като такава, се основава на професионалните знания, опира се на определен теоретичен фундамент, обезпечават практическо познание на закономерностите и принципите на професионалната дейност, овладяване на способности за нейната организация” (Абдулина, 1989: 114). Практиката е активно дейностно усвояване и преобразуване на действителността... Педагогическата практика е комплексен процес, в който студентите изпълняват видове дейности в съответствие с тяхната специализация.¹⁾

В процеса на педагогическите практики теоретичните знания се използват при нови условия за решение на конкретни практически задачи. Самата педагогическа дейност е единство на теоретични и практически компоненти, синтез на теория и опита. В тази връзка педагогическата практика се разглежда като вид практическа дейност на студентите, осъществявана в реалните условия на училищното пространство.

Още в процеса на обучение във висшето училище студентите трябва да бъдат готови за реалната педагогическа дейност, при която трябва да изпълняват всички функции на учителя. Според О. Абдуллина основните функции са:

- обучаваща (актуализация, задълбочаване и приложение на теоретичните знания по общественно-политическите, специалните и психологопедагогическите дисциплини, формиране на педагогически умения и навици);
- развиваща (развитие на познавателната творческа активност на бъдещите учители, на педагогическото им мислене);
- възпитаваща (формиране на светогледа, убеденост, социална активност, професионално-педагогически качества на личността на учителя);
- диагностическа (проверка на равнището на професионалната насоченост на бъдещите учители, степента на професионалната им подготовка и пригодност за практическа дейност (Абдуллина, 1989, 48–49).

Практическата подготовка има специфична роля в цялостния процес на обучение. Това е така, защото тя допълва и усъвършенства теоретичната подготовка; при нея се извършва диференциация на знанията, абстрахиране от несъщественото, формират се обобщения на по-високо ниво; прилагат се знанията в нови условия; способства за формиране на умения за провеждане на учебно-възпитателния процес; провокира мисленето и творческото начало в дейността на студентите.

Практиката има значение за отработване на усвоените теоретични знания, за намиране на тяхното приложение в реалните училищни ситуации. В разгърнат план тя съдейства за:

- разширяване и обогатяване на теоретичните знания;
- за придобиване на умения – общи и специфични;
- за формиране на отношенията в техните многообразни измерения;
- за развитие на потребностномотивационната сфера;
- за възпитаване на определени качества;
- за възпитаване на емоционалната стабилност, за стимулиране на удовлетвореност;
- въздействия върху развитието на чувствената сфера;
- за усъвършенстване на комуникативните умения на студентите (педагогическа общителност, елементи на емпатия);
- за социализацията на студентите, откривайки други сфери на взаимодействие;
- за социалната мобилност, социалната компетентност;
- за формиране на сътрудничество, толерантност, съвместна работа с другите студенти и др.

В най-общ план педагогическата практика се разглежда като средство за затвърждаване и задълбочаване на теоретическите знания на студентите и за изработване на навици и умения за педагогически труд.

При реализиране на практическото обучение във висшето училище става по-тапяне в общата атмосфера на училището, в очакванията на учениците, на базовите учители. Именно при практиката се разчита на многообразието от практическо изявяване в различните сфери на педагогическата действителност.

Във всяко висше училище вниманието трябва да бъде насочено към целенасочена подготовка на студентите за практическа дейност. Приема се, че колкото времето за практическа дейност е повече, толкова по-високо е равнището на професионалната им зрялост, по-голяма е увереността, а и удовлетвореността им от избраното професионално направление. По принцип именно чрез практическото обучение става най-добрата адаптация на студентите към професията на началния учител. В съдържателен план тази адаптация се разглежда като многоаспектна система, която се разгръща в следните направления: емоционално, волево, познавателно и др.

Основните направления, в които трябва да се реализира практическото обучение на студентите, са: адаптация към училището; адаптация към учениците; адаптация към училищния клас като общност, като цялост; адаптация към базовите учители и към всички други хора, имащи отношение към обучението и възпитанието на малките ученици.

В процеса на подготовка във ВУЗ се развиват и възпитават умения и навици за комуникативна, организационна дейност, формира се трайно положително отношение към ученето и училищните дейности.

Съществуващото многообразие на различни видове практика през целия курс на обучение съдейства за постепенното навлизане на студентите в реалната практическа действителност. Подготовката трябва да отговоря на потребностите на учебно-възпитателната дейност, отчитайки днешни и утрешни измерения.

Процесът на формиране на практическите способности на бъдещите учители се разгръща в следната последователност:

Първо: започва се с ориентация в педагогическите и дидактически действия в образователния процес.

У едни студенти интереса към педагогическата практика го има още от първи курс, у други се формира постепенно. Важна задача е да се формират действени знания, умения и навици, да се развива творческата активност, да се формира нагласа и желание за работа в началното училище.

Второ: осигуряване на взаимна връзка и обвързаност на практиката с изучените теоретически курсове (Теория на възпитанието, Дидактика, Методики на обучението по..., Педагогическа диагностика и др.).

Трето: усвояване от студентите на необходимите знания и формиране на умения за извършване на конкретни педагогически взаимодействия на основата на определеното учебно съдържание, възможностите за работа в началното училище, особеностите на учениците и училищния клас като цяло.

Различните видове практики дават възможност за цялостно формиране на системата на общопедагогическите знания, умения и навици.

При практиката има най-голяма степен на самостоятелност и активност на студентите. Практиката се провежда в условия, адекватни на самостоятелната педагогическа дейност. Работата на студентите в периода на практиката се характеризира с многообразни функции (обучаваща, възпитателна, обществено-политическа) и отношения (с учащите се, с родителите, учителите, студентите). Създават се възможности за реално педагогическо взаимодействие с учениците, за усвояване на училищната действителност. При нейното провеждане студентите имат възможност да се упражнят в прилагане на различните методи, да общуват с педагогическата литература, с ученици и реално действащи учители и да черпят от техния педагогически опит.

Система на работа, свързана с професионално-практическата подготовка на студентите

Практическото обучение на студентите започва още от първи курс на обучение във висшето училище и постепенно се увеличава относителният му дял. Всяка практика има своето място, роля, значение за цялостната подготовка на студентите.

При диференцирането на практиките има три основни признака: дидактическа цел, степен на активност на студентите, характер на провеждането.²⁾ Трябва да се осигури система на практическото обучение, като всяка следваща практика се явява по-висок етап в практическото обучение.

Наблюдението (хоспитиране) е първата утвърдена форма на педагогическа практика в нашите училища още от тяхното създаване. Наблюденията са важен етап от професионално-практическата подготовка на студентите. При хоспитирането се провеждат посещения на уроци или различни извънурочни и извънкласни форми на работа. Това създава условия за приобщаване на студентите към учебно-възпитателната дейност, към училището като институция, към включените ученици и учителите. При наблюдението на всеки урок има какво да се научи. Студентите имат възможност да се ориентират в параметрите на учебната среда и педагогическите взаимодействия, протичащи съобразно предвидените нормативни изисквания. Наблюдението и анализът на уроци обогатяват студентите и създават възможности да видят реалната практическа реализация на това, което учат по време на лекциите и семинарните упражнения във висшето училище. Студентите придобиват съзнание за равнището на тяхната научна, педагогическа и методическа подготовка и съответно за празноти, пропуски и за възможностите за тяхното преодоляване. Изучават училищната документация – правилник и учебна документация, главна книга, дневници, план на класния ръководител. Следователно става за-

познаване с училищната действителност, но не пасивно, а активно, в процеса на различните педагогически взаимодействия.

Текуща практика

При провеждане на текущата практика се осигурява лично изнасяне на уроци и различни извънурочни и извънкласни мероприятия. Особено важно е, че студентът сам работи с класа и отделните ученици. По този начин той започва сам да строи своята педагогическа дейност. В този процес постепенно се изработва механизъм на саморегулиране. Това води до укрепване на самочувствието, стимулира се удовлетвореността на студентите от педагогическите изяви в училищната среда.

Преддипломна практика

Тя е последната практика и е заключително звено в професионално-практическата подготовка на студентите, които се подготвят за начални учители. При нея студентите най-добре могат да се ориентират в учителския труд, да покажат своите умения да организират образователната дейност в началното училище. По принцип това е най-важната самостоятелна работа на студентите в конкретните условия на педагогическата реалност. По време на практиката студентите извършват цялата урочна и извънурочна работа, включена в плана на базовия учител.

В многобройни публикации се посочва, че учителската професия включва цялостната личност. Както посочва Ст. Жекова, личността на учителя е „кодирана в неговата професия” (Жекова, 1983). Поради това е необходимо да се отчита интегралната характеристика на учителската професия и на тази основа да се осъществява подготовката на бъдещите учители. Основното изискване е да се очертаят измеренията на тези качества, които са необходими за осъществяване на пълноценна учебна дейност. Налага се по-задълбочено да се изследва професионално-практическият статус на началния учител. Така може да се очертае модел на началния учител, релевантен на изискванията за качество и ефективност на учителския труд.

Като обобщение може да се посочи, че краен резултат на педагогическата дейност, а в по-конкретен план и на практическата дейност се явява самият ученик, развитието на неговата личност, способности, компетентности, а също и на самия студент като личност и като професионалист със съответните възможности за реализация като начален учител в пространството на началното училище.

БЕЛЕЖКИ

1. *Современная дидактика*. (2001). Под. ред. А. В. Хуторский. Изд. Питер, Санкт-Петербург, Москва, Харьков, Минск.
2. *Ръководство за практическо обучение на студентите от педагогическите специалности*. (1996). Колектив, София: Изд. Вера Словена.

ЛИТЕРАТУРА

- Абдуллина, О., Загрязкина, Н. (1989). *Педагогическая практика студентов*. Москва.
- Андреев, М. (2001). *Процесът на обучение*. София.
- Батурина, Г., Кузина, Т. (1999) *Введение в педагогическую профессию*. Учебное пособие. Москва: Академа.
- Бонева, Г. (2004). *Професионално-практическата подготовка на студентите – бъдещи начални учители*. Велико Търново.
- Георгиев, Л. (1993). Практиката при педагогическата подготовка. *Педагогика*, 9.
- Георгиева, Ел. (1994). Готовност на студентите от учителските институти за стажантска практика. *Педагогика*, 4.
- Господинов, Б. (1998). Ефективност на методите на обучение. Пловдив.
- Жекова, Ст. (1983). *Професиограма на началния учител*. София.
- Коротов, В. (1999). *Введение в педагогику*. Москва: УРАО.
- Радев, Пл. (2005). *Обща училищна дидактика*. Пловдив.
- Радев, Пл., Легкоступ, Пл., Александрова, А. (2011). *Основи на училищната педагогика*. Изд. Фабер.
- Петров, П. *Дидактика*. (2005). София.
- Пидкасисты, П., Портнов, М. (1999). *Искусство преподавания*. Москва.
- Сермяжко, Е. & Овчинников, Р. (1985). *Учителю – стажеру (некоторые педагогические рекомендации)*. Минск: Народная Асвета.
- Тодорина, Д. (1994). Практическото обучение на студентите във ВУЗ – проблеми, противоречия, решения. В сб.: *Юбилейна конференция на ФНПП. СУ „Св. Климент Охридски“*. София.
- Чавдарова-Костова, С., Делибалтова, В., Господинов, Б. (2008). *Педагогика*. София.

ACTUAL DIMENSIONS OF THE PRACTICAL PREPARATION OF THE STUDENTS FOR THE WORK IN A PRIMARY SCHOOL

Abstract. In this article are revealed some of the important aspects of the practical preparation of the students in primary school. Here we present some functions of the observation and of some practices and their role for the practical skills development in the students.

Assoc. Prof. Galia Boneva, PhD

St Cyril and St Methodius University of Veliko Turnovo
2, T. Tarnovski Str.
5003 Veliko Turnovo, Bulgaria
E-mail: galia_boneva@abv.bg